

УДК 378.477

Старший викладач Березовська О.В.

Старший викладач Никитенко О.В.

Національний університет харчових технологій (м. Київ)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЕКОНОМІСТІВ

Анотація. Стаття присвячена проблемі міжкультурної освіти у сучасному суспільстві, актуальності вивчення іноземної мови у даному аспекті та необхідності формування міжкультурної компетенції економістів у системі професійного навчання. Розглядаються поняття «міжкультурна комунікація», «міжкультурна компетенція», «професійна компетенція», «професійне спілкування».

Ключові слова: професійна компетенція, професійне спілкування, міжкультурне спілкування, комунікація, міжкультурна комунікація

Аннотация. Статья посвящается проблеме межкультурного образования в современном обществе, актуальности изучения иностранного языка в данном аспекте и необходимости формирования межкультурной компетенции экономистов в системе профессионального обучения. В статье рассматриваются такие понятия, как «межкультурная коммуникация», «межкультурная компетенция», «профессиональная компетенция», «профессиональное общение».

Ключевые слова. профессиональная компетенция, профессиональное общение, коммуникация, межкультурная коммуникация

Annotation. The article is devoted to the problems of intercultural education in modern society, the foreign language learning in this aspect and the necessity of economists' intercultural competence development in the system of professional study. The article identifies such terms as “cross-cultural communication”, “cross-cultural competence”, “professional competence”, “professional communication”.

Key words: professional competence, professional communication, communication, cross-cultural communication.

Вступ. Результати проведеного нами аналізу фахової, довідникової та педагогічної літератури свідчать про те, що структура професійної компетентності фахівця економічної сфери повинна обов'язково включати комунікативний компонент, який є складовою професійної компетентності майбутнього економіста. Комунікативний компонент включає вміння ясно та чітко викладати думки рідною та іноземною мовою, переконувати, аргументувати, аналізувати, передавати раціональну та емоційну інформації, встановлювати міжособистісні зв'язки, вибирати оптимальний стиль спілкування в різних ділових ситуаціях, організовувати та підтримувати діалог.

Явища культури та комунікації в їх нерозривному зв'язку здійснюється в працях філософів XVII-XX ст. Л. Вптенштайна, Ю. Габермаса, Г. Гадамера, І. Канта, Ф. Ніцше, П. Сорокіна, І. Фіхте, З. Фройда, Ф. Шляєрмахера, О. Шпенглера та інших. Поняття міжкультурної комунікації виникає в середині XX ст. та пов'язане з іменами таких учених як Е. Голл, К. Клакхон, А. Кребер, Р. Портер, Д. Трагер, Л. Самовар. Теорії міжкультурної комунікації розробляли західні дослідники К. Бергер, С. Гантінгтон, Е. Гірш, Е. Голл, Г. Гофстеде, С. Даль . Питання підготовки майбутніх фахівців різного профілю до міжкультурної комунікації розглядали багато науковців: Л. Виготський, В. Гумбольдт, М. Жинкін, І. Зимня, Л. Паламарь, В. Скалкін; навчання іноземних мов зі спеціальною метою - І. Берман, В. Бухбіндер, Б. Кофф, Р. Джонсон, Г. Стоун, І. Тюдор, Е. Уотерс, Д. Уільямс, Х. Холік, В. Штраусс, Ф. Епперта; проблеми професійного спілкування - С. Грінько та ін.; структура і зміст комунікативної компетентності - А. Александренко, А. Сичева та ін. В Україні предметне поле досліджень у рамках проблематики «міжкультурна комунікація» сьогодні в процесі формування, над ним працюють В. Андрущенко, Н. Висоцька, О. Гриценко, Л. Губерський, І. Дзюба, П. Донець, В. Євтух, А. Єрмоленко, Г. Касьянов, М. Кушнарьова, Л. Нагорна, М. Обушний, П. Скрипка та інші.

Мета статті– розглянути міжкультурну компетенцію як складовий компонент комунікативної компетенції, розкрити основні засади формування міжкультурної компетенції майбутніх фахівців економічного профілю.

Виклад основного матеріалу Розвиток міжкультурного компоненту комунікативної компетенції на сучасному етапі розвитку методики викладання іноземних мов є надзвичайно актуальним. Компетентність економіста також включає до комунікативного компонента наявність таких вмінь: вміння проведення ділових зустрічей, бесід та ділових нарад, ведення переговорів, вміння вести ділову переписку, вміння спілкуватися по телефону, обговорити план, проект, брати участь у створенні спільних проектів, виступити з доповіддю, звітом. Крім того, компетентний фахівець повинен знати діловий етикет, національні стилі ведення ділових переговорів. При цьому комунікативний компонент професійної компетенції пов'язаний з мовними і міжкультурними здібностями особистості. Міжкультурна і комунікативна компетенція органічно і взаємно доповнюють одна одну, більш того, становлення комунікативної компетенції можливо тільки за умови розвитку міжкультурної. У силу того що міжкультурна компетенція пов'язана з осмисленням картини світу іншої соціокультури, умінням бачити подібне та відмінне між різними культурами і застосовувати їх у міжкультурному спілкуванні, саме міжкультурна компетенція у її взаємозв'язку з комунікативної компетенції є одним з показників сформованості вторинної мовної особистості. Міжкультурна компетенція – це готовність і здатність до міжкультурного професійного спілкування, яка заснована на сформованості уявлень про загальнолюдські цінності, орієнтації на них у сфері міжкультурної комунікації на основі емпатії, що дозволяє усвідомити національно-культурні особливості об'єкту культури, побачити спільне й різне між різними культурами і досягти взаємопорозуміння у професійній сфері. Міжкультурна компетенція є невід'ємною складовою професійно-комунікативної компетенції, вона містить професійний компонент, основу якого складають міжкультурні професійні вміння.

Оскільки міжкультурне навчання спрямоване на формування у студентів (на певному рівні здібності) до міжкультурної комунікації, воно покликане сприяти усвідомленню ними своєї належності до певного етносу, регіону свого проживання і державі в цілому.

Мовне і культурне різноманіття суспільства дає додаткові можливості для реалізації цілей і завдань міжкультурного навчання та формування міжкультурної компетенції майбутніх економістів. Було б помилковим обмежувати навчально-пізнавальну діяльність лінгвокультурного кордонами країни досліджуваної мови - студенти мають усвідомити, що і самий найближчий їх світ також багатогранний. Іншими словами, міжкультурне навчання вимагає одночасної реалізації двох підходів: лінгвоекологічного, який націлений на усвідомлення важливості і необхідності знання рідної мови і культури і спрямований тим самим на збереження своєї етнічної самобутності та інтерлінгвокультурного, орієнтованого на вивчення і освоєння традицій європейської та світової культур і цивілізації. При вивченні іноземної мови, майбутні економісти вивчають іншу культуру і вчаться міжкультурному спілкуванню. Студенти повинні оволодіти вміннями міжкультурної компетенції, навчитися вести бесіду в рамках діалогу культур. Залучення майбутніх фахівців економічного профілю до діалогу культур є важливим з точки зору навчання і виховання, оскільки формування культурної людини відбувається завдяки діалогу рідної культури та культури іноземної. Вивчаючи іноземну культуру, студенти краще пізнають рідну культуру. Міжкультурна комунікація – це спілкування між представниками різних культур. Міжкультурна компетенція - це знання соціокультурного контексту використання іноземної мови та уміння спілкуватися в даному контексті. [1, с. 38]

Міжкультурна компетенція надає можливості виходу за межі рідної культури, вона є частиною комунікативної компетенції. Отже, ми можемо сказати, що термін «міжкультурна компетенція» є складовою терміну

«комунікативна компетенція», і він має на увазі спілкування представників різних культур, які усвідомлюють свою відмінність.

Міжкультурний аспект має стати змістом комунікативної компетенції, основним орієнтиром для формування комунікативної лінгвістичної компетенції. Уміння спілкуватися в рамках діалогу культур вимагає цілого ряду вмінь: вміння ставити себе на місце інших учасників спілкування, вміння проявляти ініціативу міжкультурного контакту, вміння прогнозувати соціокультурні недоліки, які можуть призвести до непорозуміння, вміння брати на себе відповідальність за усунення можливого міжкультурного непорозуміння, вміння проявляти дипломатичність, вміння бути гідним представником власної культури, вміння існувати в багатокультурному середовищі. Такий рівень володіння іноземною мовою, напевно, можна вважати ідеальним і до нього потрібно прагнути.

Міжкультурна компетенція дозволяє всім, хто розмовляє іноземною мовою відчувати себе на рівних з носіями мови щодо культури, а це є важливим кроком до адекватного оволодіння мовою. Отже на сучасному етапі викладання іноземних мов, знання культури країни й народу є не просто важливими, вони відіграють вирішальну роль при використанні мови й впливають на іншомовну компетенцію студентів.

Зміст міжкультурного компонента навчання іноземним мовам розглядається у 3 напрямках: засіб комунікації, національна ментальність, національне надбання.[2, с. 131]

Під частиною національного здобутку, яка є складовою міжкультурного компонента, ми розуміємо такі культурні напрямки, як наука і мистецтво, історія й релігія, національні парки й історичні заповідники. Метою соціокультурного навчання засобами іноземної мови є ознайомлення студентів з тією частиною національного здобутку, яку знає і якою пишається кожен носій мови; також необхідно показати культурну цінність національного здобутку. Національний здобуток – це своєрідне тло національних, соціокультурних знань-концептів, які мають культурну цінність.

Опис завдань міжкультурної освіти може бути здійснено в термінах соціокультурної компетенції, під якою мається на увазі рівень знань соціокультурного контексту використання іноземної мови, а також досвід спілкування й використання мови в різноманітних соціокультурних ситуаціях[3, с. 18].

Особистість викладача відіграє важливу роль у процесі інтенсифікації формування іншомовної соціокультурної компетенції, де на першому плані високий рівень його власної компетенції та ряд особистісних якостей, що визначають ефективність педагогічного спілкування: неупередженість, повага, терпимість до неординарності співрозмовника, здатність розуміти його психологічний стан, співпереживати йому. Єдиний європейський простір пропонує «мобільність» вчителів й учнів. Передбачається, що освіта в усьому світі повинна відповідати міжнародним кваліфікаційним вимогам, щоб фахівець незалежно від того, де саме він одержав освіту, почував себе впевнено в будь-якій країні. Основною метою навчання іноземним мовам на сучасному етапі є формування іншомовної комунікативної компетенції, готовності до реального іншомовного спілкування. Знання іноземної мови не завжди гарантує успішності між культурної взаємодії, іноді виникають непорозуміння через етнічні стереотипи, забобони, стан «культурного шоку», переоцінка подібності рідної й іншомовної культур, їхня конфронтація на рівні індивідуальної свідомості. Безліч дослідників відзначають, що випускник педагогічного вузу, у більшості випадків, незнайомий з іншомовною культурою, не відчуває потреби в поглибленні своїх однобічних знань, має монокультурну свідомість, не готовий до розвитку спілкування, в результаті чого недооцінює важливість навчання іншомовній культурі. У зв'язку із цим виникає необхідність постійного розвитку та вдосконалення комунікативної компетенції вчителя в процесі його професійної діяльності, де особливу роль відіграють знання, уміння й навички, відповідальні за успішність комунікації у між культурному аспекті.

Цікавість до проблеми іншомовної комунікативної компетенції як здатності й

готовності здійснювати іншомовне спілкування виник досить давно, але пильна увага до його соціокультурного аспекту порівняно нова. Проаналізувавши існуючі точки зору на сутність і склад іншомовної соціокультурної компетенції, ми визначаємо її як знання соціокультурного контексту використання іноземної мови й уміння в даному контексті спілкуватися. Іншомовна соціокультурна компетенція економіста повинна мати складну структуру, крім традиційно прийнятих компонентів: знання етнопсихології свого народу й народів країн досліджуваної мови, сутності між культурної компетенції, її необхідно доповнити блоком особистісних характеристик, що сприяють досягненню між культурного розуміння відповідно й успішному професійному спілкуванню. Особистісні характеристики фахівця економічної галузі повинні відповідати успішному формуванню їх іншомовної соціокультурної компетенції, особливо необхідних для між культурного спілкування особистісних якостей. У наші дні перспектива іншомовного спілкування стала для багатьох реальною можливістю: в «міграційний» рух між національними контактів поступово втягуються й вищі навчальні заклади й школа. У світлі сучасних тенденцій модернізації вітчизняної освіти до рівня європейської, потужним стимулом до пошуку нових, більш ефективних шляхів засвоєння англійської мови (будь – якої іноземної) є необхідність спілкування з його носіями, що втілюється в усвідомленні конкретної та важливої мети викладання іноземної мови - формування комунікативної культури. Практика, однак, показує, що в сучасних умовах постійного розширення міжнародних контактів одного вміння правильно говорити й грамотно писати іноземною мовою, що нехай навіть опирається на фундаментальні знання його основ, явно не вистачає. Відсутньою ланкою тут є грамотне використання культурно-обумовлених норм поведінки - як мовного так і немовного характеру, заснованих на знанні особливостей культури й способі мислення комунікантів. В зв'язку з даною інформацією більш ніж закономірним представляється поширення в Україні нової тенденції у вивченні іноземної мови - розвиток між культурної компетенції, що може (і повинне) стати основою ефективного спілкування.

Висновки. Таким чином, навчання іноземній мові – це ознайомлення, занурення та прийняття іншої культури. Студенти і викладачі повинні усвідомлювати культурні розбіжності та поважати їх. Досвідчений викладач має враховувати соціокультурні фактори та використовувати ефективні методи подолання психологічних проблем, які можуть виникати на шляху вивчення іноземної мови.

Якщо культура у всьому різноманітті значень цього слова стає змістом навчання іноземній мові, то звичний для деяких викладачів стиль викладання цього предмета стає практично неприйнятним. Тому перед вищими навчальними закладами постає завдання гуманізації педагогічного іншомовного спілкування.

Актуальні напрями подальшої розробки окресленої проблеми полягають у розробці педагогічних умов формування міжкультурної компетенції майбутніх економістів.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 342 с.
2. Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии двадцатого века / Г. Г. Почепцов. – «Рефл-бук», «Ваклер». – 2001. – 348 с.
3. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Русский язык, 2000. – 317 с.

References:

1. Batsevych F. S. Osnovy komunikatyvnoyi lingvistyky / F.S. Batsevych. – K.: Vydavnychiy tsentr “Akademiya”, 2004. – 342 s.
2. Pocheptsov G.G. Komunikativnye tehnologii dvadtsatogo veka / G.G. Pocheptsov. – “Refl-buk”, “Vakler”. – 2001. – 348 s.
3. Ter-Minasova S. G. Yazyk i mezhkulturnaya komunikatsiya / S.G. Ter-Minasova. – M.: Russkiy yazyk, 2000. – 317 s.